

A legújabb keletű kutatás a korlátozott racionalitásról*

Eyal Winter

Sanjit Dhama – Cass R. Sunstein:

Bounded Rationality: Heuristics, Judgment, and Public Policy

MIT press, 2022, 552 o.

ISBN: 9780262543705

Dhama és Sunstein könyve rendkívül átfogó és alapos ismertetése a korlátozott racionalitással kapcsolatos legújabb keletű kutatásoknak. Az empirikus bizonyítékokat elméleti modellezéssel kapcsolja össze, és tárgyalja a kapott eredmények közpolitikára és jogra gyakorolt hatását.

A könyv egyik fontos célja, hogy a közgazdaságban jelenleg uralkodó, tökéletes racionalitást feltételező és a bizonytalan körülmények közötti döntéshozatal vizsgálatában a bayesi szemléletű megközelítésre épülő kereteket megkérdőjelezze. A bayesi megközelítés eleganciája és egyszerűsége dacára az elméletet Von Neumann és Morgenstern dolgozta ki az 1940-es években, anélkül, hogy a tényleges emberi viselkedésre vonatkozó empirikus bizonyítékokra reflektált volna. E tökéletes racionalitáson alapuló megközelítés gyenge pontjainak orvoslására a jelen könyv szerzői először is tisztázzák a „racionalitás” fogalmát. Ez a fogalom a közbeszédben könnyen félreértésre adhat okot, és a különböző tudományterületeken (kiemelkedően a filozófiában és a közgazdaságban) is eltérően értelmezik.

Az elmúlt évtizedekben a viselkedési közgazdaságban fejlődése két eltérő úton haladt. Az elsőt inkrementális megközelítésnek nevezhetjük, amely a Bayes-modellbe illesztett kiválasztott feltevéseket és jellemzőket igyekszik lecserélni, hogy az reálisabbá és az empirikus eredményekkel konzisztensebbé váljon, abban a reményben, hogy ezáltal lépésről lépésre egy általános, viselkedélméletileg jobban megalapozott teóriát kapunk. A másik irányvonalat „big push” megközelítésnek nevezhetjük. Ez a megközelítés gyakorlatilag elveti a Bayes-modellt mint viszonyítási alapot, és közvetlenül az empirikus bizonyítékokból próbál viselkedéstani felismeréseket, sőt néha teljes értékű modelleket is létrehozni. Bátran kijelenthetjük, hogy az

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Eyal Winter: Lancaster University Management School, Andrews and Brunner-közgazdaságtan-professzor; The Hebrew University, Silverzweig-közgazdaságtan-professzor. E-mail: eyal.winter@mail.huji.ac.il

inkrementális irányvonallal ellentétben a „big push” irány nem az emberi viselkedés általános modelljeinek kidolgozására törekszik, és leginkább a kognitív torzítások és az érzelmi hatások motiválják. Az inkrementális megközelítés nagyobb hangsúlyt fektet az általános modellezésre, és gyakran meglehetősen bonyolult matematikai és játékelméleti eszközöket használ a korlátozott racionalitás vizsgálatához. Talán nem meglepő, hogy ezt a két kutatási irányt két tudományterületen (főként a közgazdaságtanban és a pszichológiában), egymástól függetlenül különböző kutatók képviselik, és az irányvonalak között kevés az interakció. Dhami és Sunstein könyvének talán legfontosabb hozadéka az, hogy ezt a két megközelítést igen koherens módon hozza össze.

A könyv másik fontos érdeme, hogy sikerül a laikus olvasó számára is hozzáférhetővé tennie a téma határvidékét. Ezt gyakran példákon keresztül éri el, anélkül, hogy az a pontosságnak és a vonatkozó elmélet megértésének rovására menne. Annak ellenére, hogy a korlátozott racionalitással foglalkozó szakirodalom jelentős hányada matematikai modellezést alkalmaz, a könyv olvasásához szükséges matematikai ismeretek nem haladják meg egy komolyabb középiskolai matematikaóra szintjét. Mindemellett a könyv jelentős ismeretanyagot nyújt a témában jártas olvasók érdeklődésének fenntartásához, és kifejti az evolúciós játékelmélet, a sztochasztikus társadalmi dinamika, a járványtani modellek és a döntéshozatal axiomatikus megközelítésének fogalmait.

A könyv tartalmában rendkívül interdiszciplináris. A közgazdászokon kívül más társadalomtudományi szakterületek – például az üzletvitel, a jog, a pszichológia, a politikatudomány, a szociológia és a közpolitika – képviselőinek érdeklődésére is számot tarthat. Azok számára, akiknek tetszett Thaler és Sunstein „*Nudge*” című műve, e könyv számos érdekes információt tartalmaz a libertárius paternalizmusról és a nudge-elmélet védelméről.

Dhami és Sunstein Bounded Rationality című könyve fontos írás, amely a társadalomtudományok különböző szakterületeiről érkező tudományos közönség széles köre számára hasznos.